

«Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій» (1 листопада 2019 р.). С. 26–28.

6. Сосницька Н., Глікман С. Студентоцентризований підхід до професійної освіти в умовах сталого розвитку суспільства. *Науковий вісник льотної академії. Серія: Педагогічні науки*. 2017. №1. С. 377–381.
7. Федисин О.О. Методичні аспекти студентоцентризованого навчання у закладах вищої освіти: проблеми та методи вирішення. *Матеріали наук.-практ. конф. «Актуальні питання педагогіки та психології: шляхи теоретичного і практичного вирішення проблем» (17-18 березня 2018 р., м. Одеса)*. С. 60–63.
8. Шаров С.В. Компетентнісний підхід: переваги, структура та особливості. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені ВО Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*. 2018. №4. С. 194–199.
9. Юрив І.М., Шаров С.В. Особливості інтеграції ІКТ у роботу куратора академічної групи. *Матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. «Перспективні шляхи розвитку науки та освіти» (31 січня 2019 р., м. Дніпро)*. Т.1. С. 46–51.
10. Яцишин А.В. Застосування віртуальних соціальних мереж для потреб загальної середньої освіти. *Information Technologies in Education*. 2014. №19. С. 119–126.

Землянська А.В.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української і зарубіжної літератури,

Сажко У.С.

здобувач вищої освіти

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМУ СТВОРЕННЯ КАЛІГРАМИ ПРИ ВИВЧЕННІ ЕПІЧНИХ ТВОРІВ

Анотація. У статті обґрунтовано доцільність використання на заняттях з літератури прийому створення каліграми. Подано методичні рекомендації до застосування цього прийому при вивченні епічних творів української і зарубіжної літератури.

Ключові слова: каліграма, прийом, епос, візуальний образ, символ.

Zemlianska A., Sazhko U. Using the Method of Calligram's Creation in the Study of Epic Works. *The article substantiates the expediency of using the technique of creating the calligrames in literature classes. There are given the methodical recommendations for the application of this method in the study of epic works of Ukrainian and foreign writers.*

Key words: calligram, method, epos, visual image, symbol.

Потреба у візуалізації навчального матеріалу актуалізувалася разом із появою так званого «покоління Z» та ще більше укріпилася із приходом нового «покоління А» – покоління діджиталів, дітей, які народилися після 2010 року. Ці діти мають певний набір психологічних особливостей, які варто враховувати в освітньому процесі: дуже швидко сприймають і забувають інформацію, що вимагає лаконічного і динамічного її подання; прагнуть до чіткого розкладання матеріалу на конкретні блоки, схеми, графіки й т.п., що повертає до потреби створення й використання відповідної наочності; вільно почувають себе у вирі інформаційно-комунікаційних технологій та мережі Інтернет, тож варто запропонувати їм застосовувати ці технології з користю для досягнення результатів навчання. При цьому, завдання мають постійно підтримувати цікавість здобувачів освіти та стимулювати їх до різнопланової діяльності: пошукової, творчої, проєктної тощо.

У вищезгаданому аспекті важливою видається проблема освоєння молодим поколінням художнього матеріалу. Значний обсяг багатьох творів значно утруднює їх сьогоденне сприйняття та запам'ятовування. Тож усе активніше учителі-практики й викладачі професійної та вищої освіти різних ступенів залучають різні форми візуалізації для роботи зі зразками мистецтва слова. Зокрема, тут варто згадати розробки А. Білошицької та Р. Угніч [10], О. Возняк [2], Л. Сич [3], О. Деркачової [4], Т. Шарової, В. Зотової та Л. Копейцевої [11–12], наші дослідження цього аспекту [5], тощо. Зокрема, О. Деркачова для кращого сприйняття і запам'ятовування художнього тексту та корисної інформації до нього (біографії його автора, історії написання, критичних відгуків і т.п.) пропонує створювати тексти креалізовані. До таких вона відносить складні словесні структури, в яких органічно поєднуються вербальні й невербальні елементи, внаслідок чого постає візуальна змістова єдність [4, с. 270–271]. Креалізовані тексти (буклети, комікси, скрапбуки, кардмейки, лепбуки, буктрейлери тощо), за дослідницею, дозволяють покращити сприйняття інформації, сприяють інтенсифікації процесу навчання, значно розширюють інтерпретаційні можливості.

І хоч О. Деркачова акцентує увагу саме на використанні різних девайсів для створення креолізованих текстів, що відповідає потребам покоління діджиталів, усе ж погодимося із думкою Ю. Рассовської про необхідність комбінувати методи навчання таким чином, щоб розвивались обидві півкулі головного мозку («при роботі з гаджетами відбувається гіперстимуляція зони мозку, що розшифровує візуальні образи», а це призводить до її перевтоми [9]). Ю. Рассовська радить частіше пропонувати цим дітям працювати вручну, за допомогою, традиційно, ручки і паперу для занотовування матеріалу, його візуалізації. Тут спрацьовують такі принципи:

- при записуванні відсіюється зайва інформація, відбирається найсуттєвіше, скорочується, систематизується;
- при роботі вручну вмикається зона мозку, яка відповідає за мислення, а отже й сприяє запам'ятовуванню. Мозок при цьому утворює нові образи, проводить нові зв'язки, що побудовані на асоціаціях;
- коли робиш щось самостійно, а не за допомогою гаджету, мозок розпізнає цю інформацію як важливу, а отже – концентрується на її сприйнятті та обробці [9].

Тож вважаємо за необхідне пропонувати такі методи і прийоми візуалізації художнього слова, які передбачають безпосередню роботу з текстом, засобами для письма і малювання та папером. Серед них варто виділити прийом створення каліграм. Він не належить до найпопулярніших засобів візуалізації, однак дуже добре розвиває уяву, дозволяє заглибитись у текст того чи іншого твору та сприяє розвитку творчих здібностей.

Каліграма – це вірш, що має форму малюнка [6], або малюнок, створений за текстом. Деякі вчителі-практики зараховують до каліграм і популярні на сьогодні в методиці хмарки тегів, хоча вони часто не передають завершеної думки, ідейного задуму твору, будучи механічним поєднанням ключових слів твору, різних за змістом, уміщених в провідному образі-символі.

Яскравим прикладом каліграм є вірші Г. Аполлінера зі збірки «Каліграми. Вірші Миру і Війни» (1918), що стала результатом пошуку митцем нових поетичних форм. Хоча досвід написання «фігурних» віршів, зорової поезії сформувався в українській та зарубіжній літературі вже у добу бароко. Не випадково у методичних розробках вчителі-практики пропонують використовувати прийом створення каліграм у роботі, переважно, з ліричними творами. Зокрема, при вивченні поетичних творів про природу на уроці української літератури в 7 класі [7; 8 та ін.].

Однак створення каліграми як методичний прийом може дати цікаві результати й при вивченні епічних художніх текстів, навіть великих за обсягом зразків романної форми. Але саме завдання для здобувачів освіти буде формулюватись дещо по-іншому.

Так, якщо у роботі з лірикою візуальний образ має увібрати в себе весь словесний контент і при цьому висловити головну думку цілого художнього тексту, то для епічних зразків характерне оперування кількома образами, кожен із яких розкриває окремий аспект твору. Тож варто запропонувати учням обрати один із найбільш показових образів у тексті та «змалювати» його тими фразами, які актуалізують цей образ прямо або на асоціативному рівні. Наприклад, на уроках української літератури у 5 класі при опрацюванні теми «Міфи і легенди давніх українців» можна запропонувати зобразити у вищезгаданий спосіб ключові образи творів «Неопалима купина», «Берегиня», «Чому в морі є перли і мушлі». Зокрема, у першому з них показовим буде образ куща з рожевими квіточками на ньому, який складається з таких речень:

Я знаю це зілля. Воно горить і не згорає.

...полум'я згасло. І всі побачили, що кущ стоїть неушкоджений – такий же рожевоквітний, усміхнений.

Ми ніколи не завоюємо цієї країни.

І щоліта тут рожево квітнуть кущі неопалимого зела, стверджуючи незнищенність української землі і її народу [1, с. 14–15] (див. рис. 1).

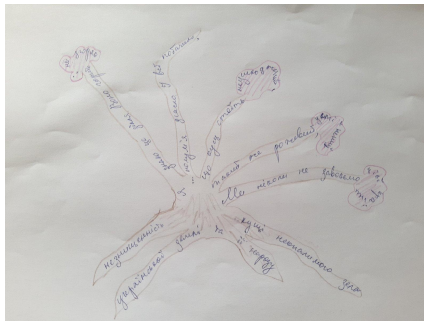

Рис. 1

У зарубіжній літературі можна запропонувати дітям обрати один із символічних образів повісті Е. Хемінгуей «Старий і море» (головний, на їхній погляд), візуалізувати його у каліграмі у вищезгаданий спосіб та пояснити, чому саме цей образ вони вважають домінантним. Тут найчастіше у дитячих роботах зустрічається образ рибини як головного життєвого

випробування старого Сантьяго і набагато рідше образ самого рибалки (див. рис. 2-3).

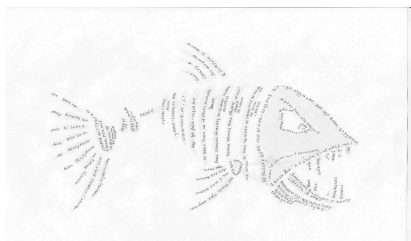

Рис. 2

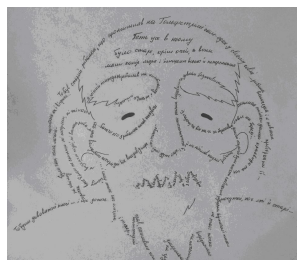

Рис. 3

За тим самим принципом можна працювати з тими творами, які не передбачають однозначного тлумачення провідних художніх образів та не проявляють яскраво виражених образів-символів. Наприклад, «Я (Романтика)», «Іван Іванович» М. Хвильового, «Камінний хрест» В. Стефаника, «Байгород» Ю. Яновського та ін. в українській літературі, «Степовий вовк» Г. Гессе, «Сто років самотності» Г.Г. Маркеса, «Три товарища» Е.М. Ремарка та ін. – у зарубіжній. Причому доцільно подібне творче завдання давати додому, щоби учень або студент міг сконцентруватися, подумати, підібрати цитати, що займає певний проміжок часу, якого на уроці зазвичай не вистачає. На наступному уроці можна перевірити, як здобувачі освіти справились із завданням: переглянути візуальні образи, обговорити, чому було обрано той або інший з них для візуалізації словом, зачитати цитати, з яких складаються образи, запитати думку інших учнів / студентів, чи в них виникла подібна асоціація. Таким чином проводиться глибинний аналіз художнього тексту із використанням методологій деконструктивізму та постструктуралізму. Наприклад, твір «Іван Іванович» можна прочитати з погляду як мінімум двох ключових образів – «мажорного сонця», що уособлювало правління радянської влади, насамперед Й. Сталіна, та портфеля, який був уособленням соціального стану головного персонажа і втрата якого лягла в основу сюжетної лінії цього художнього тексту. Відтак, обираючи одного із цих двох образів та обговорення засобів їхнього словесного змалювання дозволить по-різному прочитати аналізований художній текст.

А у творі Г. Гессе «Степовий вовк» можна наочно представити після виконання подібного випереджального завдання, що робить головного персонажа Гаррі Галлера приналежним до світу людей, а що свідчить про його вовчу натуру. Групування цитат за певним принципом та візуалізація їх змістового наповнення в конкретному образі структурує думку, концентрує

увагу, сприяє вдосконаленню навичок роботи з текстом, «вчитування» в нього.

Отже, прийом створення каліграми доцільно використовувати на уроках літератури для візуалізації художнього слова, глибшого проникнення у зміст та ідейне звучання тексту, його легшого запам'ятовування, розвитку творчих здібностей тощо. Причому він добре підходить як для вивчення ліричних текстів, так і для аналізу епічних творів, особливо тих, що розкривають абстрактну ідею або поняття, передбачають множинність прочитань і глумачень художніх образів. Подібні методи і прийоми роботи стимулюють здобувачів освіти до самостійного пошуку, дозволяють проявити власні здібності та перевірити ступінь формування вмінь і навичок, а відтак – є перспективними для використання в сучасному освітньому процесі.

Література

1. Авраменко О.М. Українська література: підруч. для 5 кл. загальноосвітн. навч. закл. К. : Грамота, 2013. С. 14–15.
2. Блог учителя зарубіжної літератури Возняк Ольги Степанівни. URL : <http://oliuniavozniak.blogspot.com>.
3. Блог учителя зарубіжної літератури НВК №1 м. Немирова Сич Лесі Михайлівни. URL : <http://zarlitslm.blogspot.com>.
4. Деркачова О. Використання девайсів для створення креолізованих текстів (на прикладі дисципліни «Література та інклюзія»). *Українські студії в європейському контексті*. Випуск 1: зб. наук. пр. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2020. С. 269–276.
5. Землянська А.В. Досвід використання засобів візуалізації навчальної інформації під час вивчення української і зарубіжної літератури у вищій школі. *Тренди в освіті: матеріали міжнародного науково-методичного семінару* / ред. кол.: Т.М. Шарова (гол. ред.) та ін. Мелітополь–Гомель, 2019. С. 34–39.
6. Каліграма. *Вікіпедія*. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Каліграма>.
7. Ключко Л.С. Створення каліграм про природу. *Всеосвіта*. URL : <https://vseosvita.ua/library/stvorennja-kaligram-pro-prirodu-97736.html>.
8. Лялюк Д. Конспект уроку розвитку мовлення з української літератури у 7 класі на тему «Створення каліграм про природу». *На Урок*. URL : <https://naurok.com.ua/konspekt-uroku-rozvitku-movlennja-z-ukra-nsko-literaturi-u-7-klasi-na-temu-stvorennja-kaligram-pro-prirodu-6414.html>.
9. Рассовська Ю. Аналог чи діджитал: що обрати для навчання? URL : <https://dreamarium.com.ua/planuvannya/analog-chy-didzhital-shho-obraty-dlya-navchannya/>

10. Угніч Р., Білошицька А. Прийоми критичного мислення та візуалізація навчання як засоби розвитку ключової компетентності «уміння вчитися впродовж життя». *Дивослово*. 2020. №04 (757). С. 2–9.
11. Шарова Т.М., Землянська А.В., Копейцева Л.П., Шаров С.В. Використання інтерактивних методик та інформаційно-комунікаційних технологій на уроках літератури. *Педагогічна інноватика: досвід та перспективи Нової української школи*: кол. монографія. Мелітополь: ТОВ «Колор Принт», 2019. Розд. 9. С. 232–256.
12. Sharova T., Zotova V., Kopeitseva L., Zemlianska A. Modern technologies of teaching philological disciplines in higher education institutions. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. №1 (95). Р. 323–334.

Соловій О.І.

*вчитель інформатики
комунальний заклад «Любимівська ЗОШ І-ІІІ ст.»
с. Любимівка, Запорізька обл.*

Мартинюк Т.І.

*здобувач вищої освіти
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАСОБУ З ІСТОРІЇ ІНФОРМАТИКИ

***Анотація.** Стаття присвячена висвітленню методичних рекомендацій щодо використання програмно-педагогічного засобу з історії інформатики. Зазначається, що даний програмний продукт для персонального комп'ютера може використовуватися під час аудиторних занять та самостійної роботи студентів, а також у школі в якості додаткового програмного засобу.*

***Ключові слова:** програмно-педагогічний засіб, історія інформатики, інформатика, здобувачі вищої освіти*

***Solovii O.I., Martyniuk T.I. The Use of Software and Pedagogical Tools on the History of Computer Science.** The article is devoted to the coverage of methodological recommendations for the use of software and pedagogical tools in the history of computer science. It is noted that this software product for a*